

Postavení architekta v rakouském autorském právu

Thomas Höhne

JAK JE ARCHITEKTURA ZAČLENĚNA DO AUTORSKÉHO PRÁVA?

Při použití doslovného výkladu lze na tuto otázku odpovědět zcela jednoduše: Podle § 3 odst. 1 UrhG patří k dílům výtvarného umění – vedle děl zpodobňujícího umění a užitého umění (děl uměleckých řemesel) – také díla stavitelského umění. Co je však stavitelské umění? Je každá architektura stavitelským uměním?

Stavitelské umění v rakouské judikatuře a právní literatuře

Aby určité dílo bylo dílem ve smyslu autorského zákona, nemusí být uměleckým dílem; stupeň estetické, umělecké nebo vědecké hodnoty je pro tuto kvalifikaci bezvýznamný.

Již ve VK k autorskému zákonu z roku 1936 bylo jasně stanoveno, že pod pojmem dílo stavitelského umění se rozumějí stavby, „ve kterých je umělecká představa o prostoru vyjádřena prostředky technické konstrukce, přičemž nezáleží na tom, pomocí které látky se tvůrčí prostorová myšlenka uskutečňuje, jakému účelu stavba slouží a zda prostorová myšlenka byla primární, či zda navázala na v popředí stojící řešení technického úkolu“. Autorskoprávní ochrany tedy požívá nikoli řešení technicko-konstrukčního problému, nýbrž pouze vlastní osobní umělecké ztvárnění.

Rakouská autorskoprávní judikatura stanoví, že určení díla, tedy účel, ke kterému bylo vytvořeno, je pro otázku autorskoprávní ochrany bezvýznamné. Jelikož je pro kvalifikaci jako stavitelské umění podstatné kreativní využití volného prostoru pro ztvárnění, nelze o uměleckém ztvárnění hovořit tehdy, jestliže je stanovený úkol řešitelný pouze jediným způsobem. Pro-

to OHG zastává výklad, že autorskoprávní ochrana nemůže nikdy náležet technické konstrukci vztahující se k danému účelu, nýbrž pouze stavebnímu dílu vytvořenému za pomoci této konstrukce jako uskutečnění umělecké prostorové představy architekta.

Je interiérová architektura stavitelské umění? V rozhodnutí k případu „Adolf Loos“ nepočítal OGH k dílům stavitelského umění pouze místnosti ztvárněné architektem, jako schodiště nebo chodby, nýbrž také jejich jednotlivé součásti, jako portály, dveře, zábradlí schodišť nebo krby, jelikož stavitelské umění podle výkladu soudu nezahrnuje pouze postavení holých stěn, nýbrž celkové ztvárnění budov a jejich vnitřních prostorů. OGH však do tohoto rozhodnutí pojal také interiérovou architekturu; podle výkladu soudu je jejím „předmětem utváření vnitřních prostorů“ a zahrnuje „nejen volbu materiálů, členění stěnových, stropních a podlahových ploch, barevné řešení a přirozené i umělé osvětlení, nýbrž také vybavení nábytkem a zvláštními vestavnými zařízovacími předměty“. Plánuje-li architekt celkové ztvárnění místnosti a provádí-li sladování jednotlivých zařízovacích předmětů jednak navzájem a jednak podle charakteru příslušné místnosti, přičemž uplatňuje umělecká hlediska, je i v takovém případě nutno mít za to, že se jedná o **jednotné dílo stavitelského umění**.

Stavitelské umění v německé judikatuře a právní literatuře

Stejně jako v německém právu požívají i podle německého autorského zákona díla stavitelského umění autorskoprávní ochrany jakožto **díla výtvarného umění**. Atribut „umění“ v pojmu „stavitelské umění“ je judikaturou souhrnně definován jako „vlastní osobní výtvar, při jehož vzniku byla uplatněna tvůrčí činnost využívající umělecké vyjadřovací prostředky a jehož estetický obsah dosáhl takového stupně, že podle převa-

žujícího způsobu nazírání lze ještě hovořit o umění, a sice bez ohledu na vyšší či nižší uměleckou hodnotu a bez ohledu na to, zda stavební dílo slouží vedle estetického účelu ještě i praktickému účelu“. Definování pojmu „umění“ větou, ve které se samotné slovo „umění“ vyskytuje hned třikrát, sice není bezpodmínečně objasňující, což však německým instančním soudům nebránilo v tom, aby se touto definicí řídily. Je zřejmé, že tato definice se jednak blíží tautologii a jednak nepoužívá objektivizovatelná kritéria, zejména proto, že se několikrát odvolává na estetiku. A koneckonců to, co je chápáno pod pojmem umění, navíc podléhá neustálým proměnám.

Kritéria pro stanovení, zda je ztvárnění fyzického předmětu možno chránit jako umělecké dílo, shrnuje judikatura následujícím způsobem: Záleží na tom, zda dotýčný objekt

- má potřebný stupeň **estetického obsahu**, tedy takzvaný „estetický přebytek“, a je také určen přinejmenším ke vzbuzování vizuálního estetického pocitu,
- umožňuje rozpoznání **umělecko-intelektuální utvářející myšlenky**, která je výrazem individuální duševní činnosti,
- svým obsahem a/nebo formou představuje něco **nového a zvláštního** v tom smyslu, že se odlišuje od již známého, a vyčnívá tudíž z masy všedních výtvorů.

Spolkový soudní dvůr navíc také zdůraznil, že „jinak, než je tomu u ostatních výtvorů výtvarných umění ... se umělecká tvůrčí činnost architekta může ve zvláštních případech vztahovat nikoli pouze na samotné stavební dílo, nýbrž také, a za určitých okolností i přednostně, na dosažení estetického účinku přizpůsobením okolním podmínkám“, pročež „je jako výraz umělecké tvůrčí činnosti požívající ochrany vztahující se na umělecká díla možno hodnotit také zvláštní vzájemné kompoziční uspořádání několika budov a jejich harmonické začlenění do okolí“.

Díly ztvárňujícími prostor, kterými jsou obecně díla stavitelského umění, mohou být také zahradní a parkové plochy, tedy výtvoři ve formě ztvárnění krajiny, nesouli s sebou charakter individuality. Totéž se týká i ztvárnění architektonických souborů nebo prací souvisejících s urbanistickým plánováním, přičemž záleží na tom, zda architektonický soubor, urbanistický plán nebo obdobný výtvoři mají související prvky, podle kterých je lze posuzovat jako jednotné tvůrčí dílo. Dílem stavitelského umění může být také návrh ztvárnění vesnice, ulice, náměstí, několika stavebních děl, která propůjčují ráz celé obytné čtvrti, i celého uspořádání města.

Předmětem ochrany stavebního díla může být také ztvárnění vnitřního prostoru. Měřítkem je i zde pouze to, zda dílo vychází z masu všedních stavebních výtvořů, je výsledkem osobní duševní tvůrčí činnosti a vykazuje znaky tvůrčí individuality. Za díla stavitelského umění chráněná autorskými právy mohou být považovány také součásti interiérové architektury, mezi jinými dokonce i podlaha, pro které německá judikatura používá odborný termín „ochrana prvků“.

Skutečnost, zda byla stavba zřízena trvale, nebo pouze k přechodnému používání (jako veletržní stánky, jevištní dekorace, filmové kulisy), je pro posuzování z hlediska autorskoprávní ochrany irelevantní.

PRÁVA ARCHITEKTA K JEHO DÍLU

Autorský zákon rozděluje práva autora do dvou skupiny, a to na práva na využití a duševní zájmy.

Práva na využití

Práva na využití či zhodnocení díla náležejí výlučně architektovi jakožto autoru díla. Právo na rozmnožování díla zahrnuje u děl stavitelského umění také právo na provádění tohoto díla podle plánů a návrhů. Předmětem smlouvy o dílo uzavírané s architektem, ale také každé další smlouvy, prostřednictvím které architekt svým dílem disponuje, je otázka, komu a v jakém rozsahu architekt svá práva postupuje.

Ochrana duševních zájmů

Stavitelské umění je s jistotou tím oborem výtvarného umění, který je nejvíce účelově orientován. Skutečnost, že plní určitý účel, mu sice neubírá nic z jeho autorskoprávní kvality, na druhé straně však

nesmí být přehlížena právě při nakládání s duševními zájmy jeho autorů. Nehledě na několik málo výjimek se staví pro druhé, a sice za určitým účelem (který má budova zpravidla plnit i nadále po případné změně vlastníka). Stavebník do stavby zpravidla investuje významný obnos (na němž se honorář architekta podílí pouze malou částí) a stavbou sleduje určitý účel, který se postupem času může také změnit. Osobnostně právní zájmy autora nejsou předem nutně v rozporu s vlastnickými právy stavitel. Takový případ však může nastat. Pak je třeba provést zvážení těchto zájmů, jehož výsledek ovšem může být v jednotlivých případech zcela rozdílný.

1) Uvádění jména

Jako každý jiný autor má i architekt právo na uvádění jména: Určuje, zda a jakým označením autora má být jeho dílo opatřeno (§ 20 odst. 1 autorského zákona). Práva na uvádění jména se v autorském právu lze zcela obecně zřeknout. Aby však bylo platné, musí se takové zřeknutí se práva vztahovat pouze na konkrétní dílo. V zásadě nelze spatřovat žádný důvod k tomu, aby se z práva architekta na uvádění jména nevycházelo.

Rakouská judikatura je však v tomto ohledu skrovná a OGH uznává právo na uvádění jména autora tehdy, pokud je tento uživateli díla znám.

Je-li architekt uváděn v souvislosti se stavebním dílem, které nenavrhl, nebo je-li naopak jeho dílo označováno za dílo někoho jiného, není to otázkou autorskoprávního nároku na uvádění jména, nýbrž předmětem práva na ochranu osobnosti, konkrétně práva na ochranu jména (§ 42 Všeobecného občanského zákoníku). Nehledě na ostatní nároky náleží v takovém případě skutečnému autorovi nárok na požadování zdržení se používání jeho jména.

Aby však nedošlo k záměně s případem plagiátu: kopíruje-li druhá osoba dílo autora nebo vydává-li kopii za vlastní výtvoři, jedná se jednak o protiprávní rozmnožování díla a jednak o zásah do práva autora na uvádění jména.

Je sporné, zda je protiprávní, jestliže je autorské právo architekta zamlčeno, a sice nikoli vlastníkem stavebního díla na tomto díle samotném (opomenutím uvedení označení autora), nýbrž tehdy, není-li jméno autora uváděno například v publikacích, které

se ke stavebnímu dílu vztahují. Pouhý popis stavebního díla nepředstavuje využití tohoto díla, avšak vyobrazování stavebního díla, popř. jeho částí je již zpravidla svobodným využíváním díla ve smyslu § 54 odst. 1 ř. 5 autorského zákona. § 57 odst. 2 u určitých způsobů svobodného využívání díla stanovuje, že má být vždy zřetelně uváděn zdroj. Svobodné využívání díla podle § 54 odst. 1 ř. 5 není mezi vyjmenovanými způsoby uvedeno, a je na ně proto třeba aplikovat § 57 odst. 4, v důsledku čehož je u jiných způsobů svobodného využívání díla možno upustit od uvádění zdroje, jestliže „se to jeví jako přípustné podle zvyklostí a obvyklých platných v poctivém styku“. Tato formulace ponechává mnohé otevřeno. Rakouská judikatura k této otázce neexistuje.

Také zde tedy nalezneme uplatnění zvážení zájmů. Je-li stavební dílo zmíněno pouze okrajově a není podstatným předmětem podávané zprávy či reportáže, bylo by snad i přehnané uvádět autora v každém případě. Jinak je tomu však tehdy, jsou-li v podávané zprávě stavební díla předmětem pojednání nebo jsou-li zde projekty autora kriticky rozebírány – v takovém případě by neuvedení autora bylo nemístné.

2) Přístup k dílu

Podle § 22 autorského zákona musí majitel díla toto autorovi na požádání zpřístupnit, pokud je to nezbytné k tomu, aby dílo bylo možno rozmnožit; autor přitom musí brát odpovídajícím způsobem zřetel na zájmy majitele. Nárok na přístup se neobrací pouze vůči stavebníkovi, nýbrž vůči stávajícímu vlastníkovi stavebního díla. Nárok na přístup je, jakožto nárok vyplývající z práva autora na ochranu osobnosti, ve své podstatě nepostradatelný. Práva na přístup se sice lze vzdát v jednotlivém případě, a to s přesným určením rozsahu vzdání se. Jako takového a zcela se jej však vzdát nelze.

Předmětem práva na přístup mohou být jak samotné stavební dílo, tak i plány, modely nebo náčrtky návrhů. Právo na přístup se vztahuje také na vnitřní prostory, v důsledku čehož lze snadno předpokládat kolizi se zájmem vlastníka na ochraně jeho soukromí. Proto je opět třeba provést zvážení zájmů.

Právo na přístup přísluší autorům pouze u děl ve smyslu autorského zákona. Mimo rozsah platnosti autorského zákona není takové právo legislativně upravováno. Právě u staveb, které autorskému zákonu nepodlé-

hají, se proto doporučuje, aby právo projektanta na přístup bylo upraveno smluvně.

ARCHITEKT, OBJEDNATEL, VLASTNÍK A JEJICH PRÁVA

Smlouva uzavíraná s architektem je téměř vždy smlouvou o dílo, ke které mohou být přidány také prvky příkazní smlouvy. Ustanovení Všeobecného občanského zákoníku týkající se smlouvy o dílo jsou však dispoziční; jednotlivé části smlouvy mohou smluvní vztah upravovat ve velkém rozsahu nezávisle na sobě. Podstatným obsahem smlouvy o dílo uzavírané s architektem je povinnost architekta zhotovit sjednané dílo. Ve smlouvě mají být upraveny také otázky, jak má být toto dílo opatřeno, jak může stavebník uplatňovat svůj vliv na jeho ztvárnění a zda stavebník může architektovi udílet pokyny.

Jakých práv nabývá objednatel?

Smlouva uzavíraná s architektem obsahuje vedle své základní (a prvořadě) části tvořené smlouvou o dílo také autorskoprávní složku. Přitom se jedná o otázku, zda, v jakém rozsahu a za jakých podmínek přiznává architekt vystupující z pozice autora objednateli oprávnění nakládat se stavebním dílem ve smyslu autorského práva. Architekt v zásadě přiznává objednateli právo na využití jím vytvořených stavebních plánů při realizaci stavebního záměru.

1) Přiznání práva na provedení stavby podle vzoru

To, co smí objednatel, závisí především na obsahu smlouvy a poté na okolnostech. Nezřídka se vypracovávají předběžné návrhy sloužící k vyjasnění stavebních záměrů, výpočty rentability atd. V takovém případě obvykle ještě nebývá vyjadřována vůle smluvních stran přiznat již objednateli také právo na provedení stavby podle vzoru. Z převzetí jednotlivé zakázky na vypracování předběžného návrhu či přípravného projektu stavebního díla tedy ještě nelze usuzovat na přiznání práva na provedení stavby podle vzoru.

„Normálním případem“ je zpravidla takový postup, že architekt je pověřen nejen vypracováním návrhu, nýbrž také provedením stavby. Avšak i v takovém případě architekt přiznává, podle základního pravidla autorského zákona, stavebníkovi pouze ta práva, která jsou potřebná ke splnění konkrétního účelu stavby, a to pouze v nezbytném rozsahu. U plánů stavebních děl, které byly

vytvořeny na základě objednávky jiné osoby, je v zásadě nutno vycházet z logického přiznání práva na využití díla k účelu, jímž je provedení stavby.

2) Co smí stavebník / vlastník?

I když lze akceptovat základní pravidlo, že je-li dílo vytvořeno na základě objednávky jiné osoby, je této osobě v každém případě logicky přiznáno právo na využití díla k účelu, ke kterému bylo objednáno, lze tuto presumpci vyvrátit jinou smluvní úpravou, ale i zvláštními okolnostmi jednotlivého případu. Je-li uplatněna na stavební dílo, vztahuje se tato zásada nikoli na faktické používání stavebního díla, nýbrž na oprávnění odvozená z autorského práva. Jak smí objednatel nakládat s plány vytvořenými na základě jím vystavené objednávky a se stavebním dílem vybudovaným podle jeho objednávky?

■ Změny během stavby a po jejím dokončení

Rozsah zásahů, kterým se autor musí podvolit, závisí jednak na konkrétní kategorii díla (nám zde jde výlučně o stavitelské umění) a jednak na druhu zásahů. To, že autor stavebního díla musí v určité míře připustit zásahy do svého díla, vyplývá i ze zvážení jeho zájmů vztahujících se k ochraně jeho osobnosti a z postavení těchto jeho zájmů vůči zájmům vlastníka.

Jestliže § 81 přiznává autorovi zásadní právo na zakázání každé neoprávněné změny jeho díla, § 83 odst. 3 toto právo u děl stavitelského umění rozhodujícím způsobem omezuje: U děl stavitelského umění nemůže autor neoprávněné změny zakázat; také nemůže požadovat, aby byly stavby strženy či přestavěny nebo aby mu byly přenechány podle § 82 odst. 5. Autor stavebního díla může pouze požadovat, aby změna provedená na původním předmětu „byla označena jako nepocházející od tvůrce díla“ nebo aby „bylo odstraněno nebo upraveno označení autora nacházející se na díle“. Vše, co tudíž autor může požadovat, je odpovídající vyličení. Toto se týká jakékoliv myslitelné změny stavebního díla – od pouze částečného dokončení přes dodatečnou změnu až po zničení. Zde se rakouská legislativa rozhodla nekompromisně hájit zájmy vlastníka a zájmům autora neponechává žádný prostor. Jelikož však architekt přiznal stavebníkovi právo k využití díla, smí tento v rámci vymezeném v § 21 odst. 1 větě 2 prová-

dět takové změny, které mu autor „podle zvyklostí a obyčejů platných v povlivém styku nemůže zakázat, jmenovitě pak změny, které si vyžaduje druh nebo účel povoleného využití díla“. Pokud takové změny nejsou těžkou újmou ve smyslu § 21 odst. 3, neopravňují autora žádným způsobem k tomu, aby požadoval umístění upozornění na skutečnost, že tyto změny nepocházejí od něho samotného. Takovými obecně přípustnými změnami jsou nepochybně ty změny, které se musí uskutečnit na základě úředních nařízeních nebo ustanovení obecně závazných norem, čímž zde máme na mysli zejména změny, jejichž provedení je nařízeno orgány stavebního dozoru. K účelu, který je v souladu s určením díla a který architekt zpočátku připustil, patří však také stavby související s rozšiřováním budov výrobních provozů z důvodu zvyšujícího se objemu výroby.

K nejčastějším konfliktům ovšem v praxi vede přání stavebníka stavět již během probíhající realizace stavby zčásti jinak, než jak odpovídá plánům, nebo provést po dokončení stavby takové změny, které neodpovídají projektu. Ekonomicky silný a zběhlý stavebník si již ve smlouvě o díle uzavřené s architektem vymíní, že bude možno provádět změny na základě funkčních požadavků. Přitom však bude věcí architekta, aby již ve smlouvě bylo dbáno na to, že stavebník musí respektovat celkový charakter projektu, tedy že nesmí korigovat původní plán z estetického hlediska. Co se týče uměleckého ztvárnění, náleží architektovi tvůrčí svoboda. Dojde-li však k oboustrannému přetlačování, má stavebník v ruce lepší karty, ledaže by se architekt proti tomu předem odpovídajícím způsobem smluvně zajistil.

■ Překroucení smyslu

Překroucení smyslu je obzvláště závažná forma újmy, která způsobuje, že jsou změněny podstatné charakteristické rysy díla. V oboru stavitelského umění lze o překroucení smyslu hovořit zejména tehdy, dojde-li k přidání dalších částí díla pozměňujících charakter díla nebo dojde-li v důsledku částečného stržení stavby k podstatnému snížení estetické hodnoty stavebního díla. Projektant se může vzeptit překroucení smyslu, snížení estetické hodnoty a jiným změnám díla, které závažně poškozují jeho duševní zájmy související s dílem. Vystává ovšem otázka: Jakou

může mít toto „vzepření se“ podobu? Vymezení možností obrany tvůrce stavebního díla v § 83 odst. 3 autorského zákona nerozlišuje možnosti podle druhu změny, což znamená, že tedy zahrnuje také změny spočívající v překroucení smyslu nebo snížení estetické hodnoty díla. Architekt má tudíž i v případě hrubého **překroucení smyslu** svého díla nárok pouze na **vyličení**.

Pokud ovšem architekt nedodržel své povinnosti vyplývající ze smlouvy, lze si položit otázku, zda musí strpět tento zásah do svých práv na ochranu osobnosti jakožto autora v případě **závažného zmaření** jím vypracovaného projektu. Představuje pozměnění projektu zamýšlené nebo zahájené stavebníkem ve smyslu § 21 odst. 3 autorského zákona (překroucení smyslu, snížení estetické hodnoty nebo jiné **závažné poškození** duševních zájmů autora souvisejících s jeho dílem) důvod k jednostrannému **vypovězení smluvního vztahu**, byť při v zásadě zachovaných vlastních nárocích (na honorář)?

Na otázku lze odpovědět kladně. Jedná se o obdobný případ **neúnosnosti pokračování smluvního vztahu** jako při trvalém závazkovém vztahu.

■ Změna po dokončení výstavby

Je-li již stavba dokončena a uskutečnil-li se tak **změna po dokončení výstavby** a splnění smlouvy uzavřené s architektem, nezbyvá architektovi také zhlou nic jiného než požadovat odpovídající **vyličení**. Také zde ovšem platí právní úprava týkající se **uvádění jména mimo stavební dílo**. Architekt tudíž v zásadě nemusí strpět, aby byl v publikacích uváděn jako autor pozměněného díla, není-li současně uváděna výslovná zmínka o provedení dodatečné změny stavby.

■ Ztvárnění vnitřního prostoru

Také autorskoprávně chráněné **ztvárnění vnitřního prostoru** podléhá zájmu provádění změn (podle rakouského práva ovšem bezzubému); práva autora díla tedy mohou být dotčena také změnou umístění a ztvárnění zařizovacích předmětů, a to za předpokladu, že tyto předměty byly původně podle architektonického projektu začleněny do stavebního ztvárnění vnitřního prostoru takovým způsobem, že se rozhodujícím způsobem spolupodílely na celkovém charakteru vzhledu a uspořádání vnitřního prostoru.

Německý právní stav

Právní stav podle **německého autorského zákona** je jiný než v Rakousku: § 39 odst. 1 německého autorského zákona přímo zakazuje majiteli práva k využití díla provádění změn tohoto díla. Omezení lze nalézt pouze v odst. 2, podle kterého jsou přípustné změny díla, ke kterým autor podle zásady dobré víry nemůže odepřít své svolení. Tato na první pohled nepatrná výjimka se sice podobá ustanovení § 21 odst. 1 rakouského autorského zákona, v praxi je však východiskem pro rozsáhlé **podkopávání** ochrany autora, která se jinak podle odst. 1 jeví jako velmi silná. Německá judikatura argumentuje **účelem smlouvy**: Z hlediska stavebníka je v popředí účel použití budovy, která má být postavena. Proto má německá judikatura tendenci v zásadě přitakávat ochranyšopnosti stavebních děl, avšak v konečném důsledku rozhodovat v neprospěch autorů. Tím, co pak – po provedeném zvážení a porovnání zájmů – občas zbývá, je méně než to málo, co ve svém § 83 odst. 3 architektovi poskytuje rakouský autorský zákon.

Zničení

Smí vlastník autorskoprávně chráněného stavebního díla toto dílo zničit?

Zničení díla je **nejintenzivnější** představitelný **zásah**. Jestliže je zásadně zakázáno provádění změn, měli bychom vycházet z domněnky, že nepřipustné je i zničení díla. Autorský zákon však zničení díla nezakazuje a jeho § 22 navíc majiteli objektu ani neukládá povinnost starat se o udržování díla. Z mlčenlivosti zákona je v Rakousku vyvozován právní názor, podle kterého je **zničení díla přípustné**.

Převažující německý právní názor je v zásadě shodný. Ve výkladu k rozhodnutí případu *Fromm/Nordemann* je však zaujímán diferencující postoj. Aby bylo možno souhlasit s vydáním zájmu zničení díla, je třeba **zvážit** zájmy autora a postavit je proti zájmům vlastníka. V případě převahy zájmů autora je vlastník povinen **sdělit** autorovi svůj záměr spočívající ve zničení díla a nabídnout mu možnost **odkoupení** díla za cenu odpovídající hodnotě materiálu nebo, pokud autor této možnosti nechce využít, možnost **uplatnění práva na přístup** za účelem pořízení kopií a zhotovení reprodukcí.

Argumenty, které hovoří pro **zvažování zájmů**, mají svoji obdobu i v **rakouském právu**. Vlastník zamýšlející přistoupit ke zni-

čení stavebního díla musí autorovi poskytnout příležitost ke **zdokumentování** tohoto díla. Vlastník tedy musí architekta o zamýšleném zničení stavebního díla informovat a poskytnout mu **příležitost k uplatnění práva na přístup**.

SVOBODNÉ „POŘIZOVÁNÍ VYOBRAZENÍ Z ULICE“

Zvláštní případ, kterým je **vyobrazování** budovy, se řídí právní úpravou, která je v Rakousku a Německu odlišná; obě právní úpravy však mají společné to, že označení, která se pro tento případ vžíla, jsou **nesprávná** a mohou vést k nedorozumění.

Rakouská právní úprava

V případě **svobodného využívání** díla, kterým je „svoboda vyobrazování z ulice“, se jedná o více než pouhé venkovní vyobrazování, a to zejména z architektonického hlediska. **Práva na zhodnocení** jsou v zásadě vyhrazena autorům. Pouze oni tedy smí svá díla rozmnožovat, rozšiřovat nebo přepracovávat. Pokud jde o díla výtvarného umění, stanoví § 54 odst. 1 ř. 5 ve formulaci **svobodného využívání díla** jednu závažnou výjimku. Podle tohoto ustanovení je přípustné „díla stavitelského umění v podobě provedené stavby nebo jiná díla výtvarného umění v podobě objektů, které byly zhotoveny k tomu, aby se trvale nacházely na veřejném místě, rozmnožovat, rozšiřovat, veřejně předvádět prostřednictvím optických zařízení, vysílat rozhlasem a dávat k dispozici veřejnosti; výjimkami jsou napodobování děl stavitelského umění a rozmnožování děl malířského umění nebo grafického umění za účelem trvalého umístění v místě uvedenému druhu jakož i rozmnožování sochařských děl sochařskými postupy“.

Rozlišení, které je zde uplatněno mezi díly stavitelského umění na jedné straně a ostatními díly výtvarného umění na straně druhé, je významné. Ve výrazu „svoboda vyobrazování z ulice“ se však tento rozdíl stírá. Zatímco u „ostatních děl výtvarného umění“ se svobodné využívání díla vztahuje pouze na takové objekty, které jsou **veřejně vystaveny**, svobodné využívání děl stavitelského umění zachází dále, protože nerozlišuje ani omezení na místa sloužící veřejnému provozu, popř. trvalé umístění na veřejném místě ani trvalé vystavení.

Pod výjimku vymezenou v § 54 odst. 2 ř. 5 autorského zákona tudíž podle rozhod-

nutí Nejvyššího soudního dvora v případě „Adolf Loos“ nespádají pouze vila nacházející se v nepřístupném soukromém parku nebo dvorní průčelí domu, nýbrž také **vnitřní součásti stavebního díla**, jakými jsou schodiště, nádvoří, předsalí i jednotlivé sály.

Ve svém rozhodnutí v případě „*Skleněné okno*“ potvrzuje Nejvyšší soudní dvůr své předchozí rozhodnutí v případě „*Adolf Loos*“ a jde při tom ještě o krok dále. Zatímco v předchozím případě se soud ještě zaměřoval na celkové ztvárnění místnosti, která se tím stává jednotným dílem stavitelského umění (přičemž ovšem již tehdy nezáleželo na tom, zda návrhář vnitřního vybavení předtím projektoval také samotnou místnost), jde zde o **skleněné okno**. Toto je podle názoru soudu součástí jak **vnitřního**, tak i **venkovního pohledu**, a jeho izolované vypodobnění je tudíž přípustné již proto, že je součástí stavebního díla. Toto odůvodnění je nepřesvědčivé, protože ve venkovním pohledu není běžně rozpoznatelný konkrétní obsah skleněných oken.

Nejvyšší soudní dvůr rozlišuje mezi **zařizovacími předměty** a **součástmi stavebního díla**: Zařizovací předměty se stávají integrující součástí díla stavitelského umění teprve svým spojením s určitou místností; z toho lze vyvozovat, že k tomu, aby se jednalo o svobodné využívání díla, **není nezbytné vyobrazovat vždy celou místnost**, nýbrž postačuje (vždy však nezbytně), „aby zařizovací předměty nebyly vyobrazovány samy o sobě nebo natolik v popředí, že by již nebyla rozpoznatelná jejich souvislost s okolním prostorem“. **Izolované vytržení** součástí zařízení proto nikdy nelze chápat jako svobodné využívání díla podle § 54 odst. 1 ř. 5. Jinak je tomu u děl, jakými jsou malby na skle ve skleněných oknech, fresky, nástěnné malby nebo reliéfy na venkovní stěně: jejich izolované vypodobňování je přípustné.

■ **Fotogenické stavby** Friedensreicha Hundertwassera jsou často zobrazovány na komerčních produktech. K diskusi o možném porušení autorských práv došlo mimo jiné také, když fotograf vyfotil Hundertwasserův dům ze svého okna (nikoliv z veřejného prostranství, jak to stanovuje autorský zákon).

Nepřípustný by ovšem byl „**citát stavby**“ provedený takovou formou, že by tvůrce stavebního díla s odvoláním na „**svobodu vyobrazování z ulice**“ začlenil do svého vlastního díla prvek jiného stavebního díla, které již samo o sobě představuje chráněné dílo ve smyslu autorského zákona. Podle § 54 odst. 1 ř. 5 je totiž **napodobování** děl stavitelského umění z rozsahu „**svobody vyobrazování z ulice**“ výslovně vyřazeno. Mimo „**svobodu vyobrazování z ulice**“ již však neexistuje žádný výchozí bod, který by umožňoval přebírání cizích autorskoprávně chráněných prvků do vlastního díla. (Poněkud jinak by tomu bylo v případě pouhé inspirace: Architekt se nechá ovlivnit stávajícím dílem, sám však vytvoří svébytné dílo.)

„Panoramatická svoboda“ v německém autorském právu

Podle § 59 odst. 1 věty 1 německého autorského zákona se autorskoprávně chráněná díla, která se **trvale nacházejí u veřejných cest, na veřejných ulicích nebo na veřejných místech**, mohou rozmnožovat, šířit a veřejně reprodukovat pomocí prostředků malířství nebo grafiky, prostřednictvím fotografie nebo prostřednictvím filmu. U stavebních děl se toto oprávnění vztahuje pouze na **zevnější pohled**. Pro toto pravidlo se vžil odborný pojem „**panoramatická svoboda**“.

Rozdíl oproti rakouské právní úpravě spočívá již podle dikce zákona v tom, že podle **rakouského autorského zákona** se stavební dílo **nemusí nacházet u veřejných cest, na veřejných ulicích nebo na veřejných místech**. Pojem „**panoramatická svoboda**“ je však opět příliš úzce vymezen, jelikož tato svoboda zahrnuje **nikoli pouze celé panorama**, nýbrž **vesměs také dílčí pohledy**.

Další rozdíl spočívá v tom, že ustanovení § 59 německého autorského zákona

vymezuje uvedenou výjimku velmi úzce. Veřejnými ulicemi, cestami a místy jsou pouze pozemky, které jsou každému volně přístupné a jsou určeny ke společnému užívání, **nikoli však soukromá prostranství**. Toto vymezení je ještě dále zúženo tím, že jsou přípustné pouze fotografie, které jsou pořízeny z místa, jež je všeobecně přístupné veškeré veřejnosti.

Použité zkratky:

UrHG – autorský zákon

VK – vysvětlující komentář

OGH – Nejvyšší soudní dvůr

OLG – vrchní zemský soud

KUG – (německý) umělecký autorský zákon

